

Kristillisen nimistömme alkuvaiheista.¹

J o h d a n t o.

Teoksessaan »Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalta I» (Suomi III, 10) FORSMAN on esittänyt, minkälainen oli Suomen pakanuudenaikainen henkilönnimistö. Muinaissuomalaiselle nimenannolle oli tyypillistä se, että samaa henkilöä saatiin nimittää eri nimillä, kunhan ne olivat samasta alkunimestä johdettuja: Mielikirja, Mieliä, Mielitty (vielä 1500-luvulla Lapissa, Forsman, s. 165).

Tällainen nimisysteemi oli epäkäytännöllinen eikä senvuoksi voinut kilpailla sen uuden nimistön kanssa, joka kristinuskon mukana saapui maahamme 1200-luvun loppupuolella. Voitokas uusi nimistö tuli meille valtaosalta Ruotsin kautta, joskin myös Saksasta (alasaksalaiselta alueelta) saatiin muutamia nimiä. Koska useimmat kristilliset nimet omaksuttiin meillä niiden ruotsalaistuneessa muodossa, on paikallaan luoda lyhyt katsaus tämän nimistön vaiheisiin Ruotsissa.

Kristinuskon levittäminen Ruotsiin alkoi 830-luvulla, mutta vasta 1100-luvulla voidaan katsoa Ruotsin keskuspaikkakuntien olleen täysin kristityitä. Tällöin vasta Ruotsissa alettiin yleisesti kastaa lapset pyhimysten tai marttyyrien nimiin, joskin näyttää siltä, että *Johannes* ja *Jacob* olivat saaneet siellä jalansijaa jo 1000-luvulla. Uusien nimien käyttö oli aluksi tavallista vain ylemmissä kansankerroksissa, joten Ruotsissakaan tuskin ennen v. 1200 kristillinen nimistö oli ehtinyt tunkeutua rahvaan keskuuteen. 1100-luvulla tosin jo tapaa kirjallisissa lähteissä nimiä *Clemens*, *Nicolaus*, *Martinus*, *Andreas*, *Petrus* ja *Thomas*, mutta ne eivät milloinkaan esiinny kansanomaisissa äännteellisissä asuissa. Vuosien 1200—1250 välisenä aikana ilmestyivät Ruotsiin nimet: *Laurentius*, *Simeon*, *Abraham* ja *Dionysius*, saman vuosisadan toisella puoliskolla taasen: *Gregorius*, *Matheus*, *Stephanus*, *Paulus*, *Tobias*, *Elias* ja *Salomon*.

Tämä 1200-luku oli samalla uuden nimistön läpimurron aikaa leveällä rintamalla. Vuoteen 1300 mennessä kristillinen nimistö oli tunkeutunut jo koko kansan keskuuteen ja muovautunut kansanomaiseen asuun.

Mitä Suomeen tulee, ensimmäiset kristilliset nimet esiintyvät meillä aluksi vain papeilla ja munkeilla, sitten vähitellen Ruotsista tulleilla virkamiehillä, edelleen Ahvenanmaalla sekä etelärannikon ruotsalaisilla, kunnes 1300-luvun alkupuolella samoja nimiä aletaan tavata kansanmiehillä, aluksi virallisessa, myöhemmin kansankielessä asussa, joka usein on syntynyt joko suoraan vastaavasta ruotsalaisesta kansanomaisesta nimestä tai johdettu omilla johtimilla, nimenomaan *-oi*, *-ei* ja *-ui*,

¹ Lyhennyksiä: FMU = Finlands Medeltidsurkunder, Hki 1910—30;
MK = Åbo Domkyrkas Svartbok, Hki 1890.

Lähteet mainitaan ensimmäisellä kerralla täydellisesti, myöhemmin lyhennettyinä. Aiheelle läheisestä kirjallisuudesta on hyvä lähdeluettelo V. NISSILÄN teoksessa »Vuoksen paikannimistö», Hki 1939.

joiden aikaisempi diminutiivinen tehtävä lienee jo silloin hämärtynyt, joten uusilla nimillä on ollut vain intiimi, arkinen sävy.

Ennen vuotta 1300 ei Suomessa tavata kirjoissa ainoatakaan kristillisen nimen kansanomaista muotoa. Ensimmäisinä ilmestyvät sitten *Topi* ja *Antero* v. 1303, näiden jälkeen *Lauri*, *Antti*, *Nikki* ja *Olli* v. 1329 ja vihdoin *Paavo* v. 1340. Kun kaikki nämä nimet tarkoittavat aikamiehiä, meidän on arveltava, että ne ovat olleet tunnettuja ennen v. 1300.

1350—1400 tulevat lisäksi: *Pentti*, *Penni*, *Lemetti*, *Janne*, *Junni*, *Jussi*, *Hannu*, *Heikki*, *Simo*, *Tuomo*, *Lauri*, *Matti*, *Martti*, *Mikko* ja *Niklas/Nikles*. Näyttääkin siltä, että vuosi 1350 on meillä taitekohta, jonka jälkeen kristityn nimistön voi väittää vakiintuneen Suomessa. Tunnettuja kaikki nämä nimet olivat 1300-luvun toisella kolmanneksella.

1400-luvulla tulee nimien joukkoon melkein yhtä paljon uusia kuin sata vuotta aikaisemminkin, nimittäin *Prusi*, *Reko*, *Yrjänä*, *Jaakki* ja *Jaakko*, *Jonne*, *Juntti*, *Lassi*, *Niilis* (> *Niilo*), *Maunu*, *Pieti* ja *Pietari*, *Pekko* ja *Vilppu*. *Pekka* sensijaan ei ole vielä keskiaikainen. *Jukka* ilmestyy keski- ja uuden ajan taitteessa. Tavallisimmat miesten nimemme ovat siis peräisin ajalta 1350—1450. Naisten nimistä on vaikeampaa saada tietoja, koska asiakirjoissa niitä on niukanlaisesti.

Keskiaikaisen kristityn nimistön pääosa on säilynyt meidän aikoihimme saakka, useat muunnoksetkin joko sukunimissä tai paikannimistöissä. Eräät toiset ovat poistuneet käytännöstä.

Ruotsissa miesten nimien arkimuodot johdettiin *e*-loppulla, joka on alunperin *o*-loppuisten maskuliinien tunnus. Täten saatiin suuri joukko kaksitavuisia muotoja: *Sante/Scante*, *Tönne/Tynne*, *Ante*, *Bente*, *Benne*, *Gregge*, *Jeppe*, *Jappe*, *Jasse*, *Josse*, *Jösse*, *Jysse*, *Lasse*, *Manne*, *Monne*, *Matte*, *Marte*, *Micke*, *Nicke*, *Nisse*, *Pelle*, *Tobbe* ja *Sacke*. Nämä kaikki on lainattu suomeen, jolloin niistä tuli *i*-loppuisia.

Tämä arkimuotojen johtotapa on ruotsissa vielä käytännössä. Suomessa taasen lukuisat lainat aiheuttivat sen, että suuri joukko nykyisiä arkimuotoja loppuu *i*:hin, joskin voidaan erottaa useita itsenäisiä uusia johtimia, joihin on karakteristiseksi äänneeksi myös liittynyt vokaaalia (muutakin kuin *i*:tä) edeltänyt konsonantti. Näiden johtimien syntyyn on analogia paljon vaikuttanut. Niinpä useissa tavallisissa nimissä esiintyneet *-ss-*, *-t-*, *-p-* ja *-k-* ovat siirtyneet johtimiin: *Hessu* (Heikki), *Lati* (Lauri), *Pati* (Paavo), *Ripa* (Risto), *Nipa* (Niilo), *Rapi* (Raimo), *Reka* (Reino), *Maki* (Mauri), *Uki* (Urho). Analogiamalleina ovat tällöin olleet *Lassi*, *Jussi*, *Franssi*, *Antti*, *Matti*, *Martti*, *Topi*, *Erkki*, *Heikki* jne.

Murteittain tavataan luonteenomaisia arkinimien johtimia, joista Perniön *-ari* lienee tunnetuin ja omalaatuisin: *Jussar*, *Iissar*, *Fiilar* (HÖLJER ja FORSMAN). Kaupunkien alamaailman ja koululaisten kielessä arkimuodot ovat toisenlaatuisia, vaihtelevia, mutta samalla stereotyyppisiä. Edellä mainitut on poimittu juuri siitä. Muina esimerkkeinä mainittakoon: *Emppu*, *Simppa* (Simo), *Pena* (Pentti), *Taata* (Tauno), *Jaska* (Jaakko), *Jopi* (Joel), *Jorkka* (Jorma), *Laka* ja *Lautsi* (Lauri), *Masa* (Mauno).

Tyypillisiä samanlaiselle kielenkäytölle ovat myös lyhennysmuodot, jolloin vain sanan kaksi ensimmäistä tavua lausutaan, kuten *Ale*, *Ana*, *Esa*, *Jere*, *Tane*, *Tapa*. Kun tällaiset lyhennykset ovat varsin radikaaleja, tapahtuu joskus, ettei kansa enää tajua, mistä nimestä lyhennys on tehty. Niinpä arvellaan *Lippo*-nimen tulleen *Filippoksesta*, vaikka se lieneekin suomalainen nimi, ja *Topi* johdetaan usein *Toivosta*, vaikka sen etymon ilmeisesti on *Tobias*. Tällaiset erheelliset »etymologioinnit» eivät suinkaan ole harvinaisia.

N i m i s t ö ä.

ABRAHAM v. 1290 *Habraham* (FMU 210), v. 1292 *Abraham* (FMU 216).

Suom. *Aapro*, *Apro* (TARKIAINEN Suomi IV, 2), *Aapo* (*āpoi*, Lammita, MÄGISTE Nominaaltuletus I, Tartu 1928, s. 58), (*āpō*, LAUROSELA EP II, s. 59), *Aappo* (TARKIAINEN *ibid.*). Vrt. pn. *Aaprola* (Enso).

ABSALON -nimeen pohjautuu *Akseli*; ruotsissa on tapahtunut omalaatuisen äännekehitys *absalon* > *abselen* > *afselen* > *axelen* > *aksel*; lopputavu on hävinnyt, koska se vaikutti määrätyn muodon tunnukselta, GRAPE Studier över de i fornsvenskan inlånade personnamnen, Uppsala 1911, s. v. *Absalon*.

ALEKSANDER esiintyy muinaisyläsaksassa muodoissa *Sandheri*, *Santari* ja *Santher* (FÖRSTEMANN Altdeutsches Namenbuch I, Nordhausen 1856, palsta 1297) sekä ruotsissa muodoissa *Alesantar* (v. 1391), *Sander* (v. 1368) ja *Sante* (v. 1397), josta kehittyi *Svante* (GRAPE mts. 40). Meillä ensimmäinen tieto nimestä on vuodelta 1632 (*Sander*, HAUSEN Bidrag till Åbo Stads historia IV, 112), joten se lienee ruotsalainen eikä saksalainen laina. *Sante*-muodosta ei voinut tulla normaalisti **Sanntti*, koska se oli yleissana ja merkitsi »pyhää», vaan *ui*-deminutiivi *Sannttu*. *Aleksista* tulee *Ale* (tavataan myös Vuokkiniemellä, kirjoittajan tuttava).

AMBROSIOUS esiintyy v. 1030 riimukirjoituksissa muodossa *Brusi* (FMU 10) ja Grapen mukaan (mts. 50) v. 1482 Hämeessä, v. 1524 Satakunnassa ja v. 1538 Ahvenanmaalla (Hämeessä: *larisse brosiusson*, *brosius gumvnnesson*). Tästä tulee suomen *Brusi* ja *Prusi*, jotka tavataan vielä paikannimissä: *Brusila* (Aura), *Prusila* (Urjala), *Rusila* (Iitti, Hartola, Leivonmäki, Hankasalmi, Liminka).

ANDREAS on Suomessa ensi kertaa v. 1303: *Nicolaus Anderson* (FMU 242), *Andar de Sastamoll* (*ibid.*). Tästä tulee *Antero*/*Anterus*. Ruots. lyhennysmuodosta *Ante* tulee *Antti*: *Anti Spinnar*, Vanaja v. 1329 (MK 30), v. 1346 *Anty de Borgha* (FMU 907), *Anti af Kangas* v. 1346 (MK 74), *Anti Suxenpoyka* v. 1411 (MK 244). Nimestä esiintyy myös heikkoasteista toisintoa, vrt. *Antila* (Kurikka, Killinkoski), sekä diminut. *Anto*/*Antto*, vrt. *Anttola* (pitäjä sekä pn. Sääksmäellä). Johdannainen *Antikka* esiintyy paikannimissä: *Antikainen* (Merimasku), *Antikkala* (Luumäki), *Antikkalahti* (Sääminki).

ANTONIUS esiintyi ruotsissa muodoissa *Tönne* (v. 1504, MK 555) ja *Tynne* (*Larens i Tynneböle*, v. 1472, MK 509), josta tulevat *Tynni*,

- Tyni* (vrt. KROHN Suomalaiset syntyloitsut, Hki 1917, s. 57) ja *Tynimys* (MALINIEMI Suomen kulttuurihistoria I, s. 553).
- AUGUSTUS ei liene tullut meille vielä keskiaikana. *Aukustin* toisinto *Aakusti* tulee ruotsalaisesta muodosta *Agust*, jonka ensi tavun vokalisimi perustuu jo vulgäärilatalaiseen ääntämykseen, vrt. ital. *agosto* (elokuu), unk. *Ágoston*. *Aakusti* ei voi olla savolaisuus, sillä sitä tavataan myös Lounais-Suomessa.
- BARTHOLOMEUS on sama kuin ruotsin *Bertil*, josta tulee suomen *Pärttyli*, kun taas nimen myöhäisemmästä muodosta *Bertel* tulee suomen *Pertteli* (mm. pitäjä). On myös esitetty se mahdollisuus, että alkunimenä olisi germ. *Berthold*, mutta kun Suomenkin asiakirjoissa puhutaan pyhän *Bartholomeuksen* päivän vietosta (esim. MK 307, v. 1423), voi kantaani puolustaa. *Bertil* tavataan ensi kerran Suomessa v. 1393 (MK 206) ja suomalaisella miehellä nimenä v. 1439: *Bertil Kurala* (MK 369). *Pertteli* ja *Perttu* esiintyvät MALINIEMEN mukaan (Vir. 1927) vv. 1672—75. Vrt. pn. *Perttula* (Ypäjä, Koski Hl., Varpaisjärvi).
- BENEDICTUS esiintyy ensi kerran Suomessa v. 1331: *Clawus Bendictson* (MK 39) Närpiöstä sekä paria vuotta myöhemmin Vanajan ja Vesilahden kirkkoherroilla (MK 45 ja 74), mutta suomalaisella kansanmiehellä vasta v. 1374 Lammilla: *Bente af Maeskaelum* (FMU 830). Toisena on *Paente Ryttenin* (v. 1383, Vanaja, FMU 913). *Pentti* tulee ruots. lyhennysmuodosta *Bente*, jonka rinnalla tavataan alaksalainen *Bendike* > suom. *Pentikkä*, vrt. *Pentikäinen* ja pn. *Pentikkälä* (Uusikirkko, Varpaisjärvi).
- BENJAMIN esiintyy Suomessa ensi kerran n. v. 1382 Lohjalla: *Benne Michelsson* (FMU 905) sekä n. v. 1390: *Penna ij Kertoyla* (MK 202) sekä 1500-luvulta Hämeestä ja Karjalasta (FORSMAN Suomi III, 10). *Bennestä* tulee suoraan *Penni*, jonka rinnalla tavataan muodot *Penjo* (MÄGISTE mts. 129), *Penja* (V. PAJARI Vir. 1924, s. 146) sekä *Penu* (Nortamo, Helmikoristeinen kirjanmerkki, s. 259). *Penna* esiintyy paikannimenä Juvalla sekä *Pennala* Kerimäellä, Kesälahdella ja Tohmajärvellä.
- CLEMENS on Ruotsissa hyvin vanha nimi ja esiintyy riimukirjoituksissa muodossa *Klimit*. Myöhempi muoto on *Klemet* (*Klemet af Godby*, MKU 19, v. 1322), josta on tullut suomen *Lemetti* tai *Klemetti*. Näitä tavataan jo 1300-luvulla: *Laemaete Kyalasta* (FMU 913, v. 1383, Vanaja), *Claemeter Kialasta* (sama mies, FMU 919, v. 1384, Lammi), *Claemetter Akylom* (FMU 1008, v. 1392, Karjaa), *Clemet i Halko* (FMU 1329, v. 1410, Halikko), *Clemith Salmenpera* (FMU 5300, v. 1507, Lokalahti). Viimeisin näistä esimerkeistä ehkä tarkoittaa muotoa *Klemi*, *Lemi*, joista on muodostettu diminutiivi *Klemo* (vrt. Klemola). *Lemetti* on meidän aikoinamme tavattu idempääkin, Parikkalasta (Pajari, Vir. 1924, s. 146). Vrt. pn. *Lemettilä* (Anttola, Pielisensuu), *Klemola* (Töysä, Korttesjärvi, Toholampi), *Klemetti* (Hailuoto), *Klemetinvaara* (Hyrynsalmi).
- GABRIEL esiintyy meillä muodoissa *Kaapro*, *Kauro*, *Kaapo*, *Kaape*. *Kauro* tavataan jo Kantelettaressa (II, 149). Sen on merkinnyt Aunuk-

sesta RAPOLA (Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen *i*-loppuiset diftongit, Hki 1919, s. 54); MALINIEMELLÄ Vir. 1927 se on muodossa *capri*, joka lienee kirjoitusvirhe pro *caproi*. BÄCKMAN (Suomi 1851, s. 305) mainitsee Jalasjärveltä muodon *Kaappoo*, jonka rinnalla esiintyy *Kaperi*. Vrt. *Abraham* (> *Aappo*).

GREGORIUS tavataan meillä muodoissa *Reko* ja *Korjus*, joista edellisen selittää alunperin suomalaisiksi FORSMAN ja jälkimmäisen REINHOLM (Finska folkens forna hedniska dopnamn). MALINIEMI (mts. 548) asettuu Gregoriuksen kannalle. *Reko*-nimen voi todeta Suomessa 1400-luvulla: *Reko Karpain* (FMU 2984, v. 1455, Asikkala), *Reko i Nipala* (FMU 3001, v. 1455, Lammi), *Rekäi* (Asikkala, v. 1467, RAPOLA *i*-loppuiset diftongit, s. 367). Sukunimi (talonnimi) *Rekola* tavataan v. 1667 Eurajoella (OJANSUU LMÄH). Nykyisin tavataan *Rekola* Kurikassa ja Rekonen Marttilassa.

Reko on ehkä johdettava vanhimmasta ruotsalaisesta muodosta *Gregor*, *Gregors* (vrt. *Grehurs Pynomäken*, v. 1445 Turku, FMU 2621). Tämän nimen ohella esiintyi arkimuotoisena *Gregge*, *Greghes* ja *Gres*, joista viimeksimainittua on tavattu Suomestakin: *Gres Hansson* (FMU 3189, v. 1462, Asikkala), *Grees Jacopson* (Varsinais-Suomen maakirja v. 1540, Paimio). *Gregge*-muodosta on tullut suomen *Kreki*, jonka MALINIEMI (Vir. 1927) mainitsee vv. 1674—1681. Vrt. pn. *Krekilä* (Vähäkyrö, Saloinen), *Krekula* (Pyhäjoki), *Rekola* (Kurikka, Pihtipudas).

Korjus merkitsee Reinholmin mukaan alinta kiveä kivikasassa tai halkoa halkopinossa, vrt. »kuopus». Kun nimeä tavataan myös Ruotsissa ja Virossa, sen vierasperäisyyttä voi puolustaa; vrt. pn. *Korjus* (Sippola).

GEORGIUS esiintyy ensi kerran v. 1439 muodossa *Jyriæn* (MK 374), joka tarkoittaa *Yrjänää*, vrt. *Yrigian i Lemittis* (v. 1477, MK 524), *Ake Yriensson* v. 1513 (MK 562), *Jossa Yrjæn* (? , MK 588). Nimi tulee ruots. muodosta *Göran*, vrt. *Jörian* v. 1473 (MK 517), tai pikemminkin alaksaksalaisista *Jürgens* ja *Jörgens*, joista myös tulee *Jyrki*, vrt. pn. *Jyrkilä* (Viipurin mlk.), *Jyrinselkä* (Suojärvi). *Yrjänästä* tulee *Yrjö*, kun taas *Jurkka*, *Jurkko* ja *Juri* ovat venäläistä perua. Vrt. pn. *Jurkko* (Luumäki). Ruots. muodosta *Georg* tulee myöhäinen *Jori*.

HENRIK on meillä tullut suosituksi Henrik-piispan ansiosta ja tavataan meillä aluksi alaksaksalaisessa muodossa *Hennikka* v. 1329 (MK 30). Se esiintyy samassa asiakirjassa myös jo paikannimenä *Hennikaby*. Pitkin 1300-lukua se sitten esiintyy latinalaistetussa muodossa *Hennikinus* esim. *Hennikinus Ösara* (v. 1336 MK 52). Tästä muodostui lyhennysnimi *Heikki* joka esiintyy ensi kerran v. 1380: *Heykke Symonson* (Lemulla, MK 175). V. 1390 on jo kolme *Heikkää* (MK 197). Samaa nimeä ehkä tarkoittavat jo *Henric de Haotissanpoyca* v. 1340 Sääksmäellä (MK 61) sekä *Henric de Halis* v. 1351 (MK 110). 1400-luvun alusta lähtien *Heikki* on jo tavallinen nimi, esim. *Heyki Suppa* ja *Heyki Gruwa* (FMU 1180, v. 1404). *Heikkilä* tavataan pn:nä v. 1415 (MK 110).

Hennikka on ehkä sama kuin *Hännikkä*, joka lienee muodostettu *Hännistä* (< *Henni*), vrt. *Hänninen*. Turun puolessa on edelleen *Heikistä* muodostettu diminutiivi *Heiko*, joka elää suku- ja paikan nimissä *Heikola* (Vehmaa) ja *Heikonen*.

Saksalainen arkimuoto *Heini* (*Heine*) tavataan myös Suomessa: *Heyni Paymala* v. 1446 (MK 420), vrt. sn. *Heini*, *Heinilä*.

JACOB on ollut Ruotsissa vanhin kristillinen nimi (GRAPE mtss. 80–85 esiintynyt 1100-luvulla, yleistynyt 1250–1300. Riimukirjoituksissa se tavataan muodossa *Jakaupa*, mistä johtuu, että *Kauppia* on oletettu *Jakob*-nimen jatkajaksi (vrt. myös *kauppa*). Yhtään ainoata *Jacobia* ei Suomessa tavata ennen v. 1300; ensimmäinen on Kaarinan kirkkoherra *Jacobus* v. 1309. Ensimmäinen *Jaakko*/*Jaako* tavataan v. 1413: *Jaco Waynisari* ja *Jaco Kirwila* (MK 251). V. 1440 mainitaan samoin kaksi *Jacoy*-nimistä miestä (MK 467). *Jaakola*/*Jaakkola* tavataan talonnimenä ensi kerran v. 1472 (MK 513).

Ruotsissa muodostui lyhennysmuodot *Jap* ja *Jop* (HELLQUIST Svensk etymologisk ordbok, Lund 1922, s.v. *Jacob*), jotka olivat Suomessakin tavallisia: *Ivan Jopsson* v. 1380 Vehmaalla (MK 173), *Engelbrecht Japsson* v. 1449 (MK 437). *Jap*-muodosta tehtiin arkimuoto *Jeppe*/*Jappe*: *Jeppe Buk* v. 1464 (MK 601). *Jappe Paederson*, v. 1455 (MK 574). *Jeppe* muodon jälkeläinen on ehkä *Jäppi* pn:ssä *Jäppilä*.

Edelleen tavattiin Ruotsissa muotoa *Jakober*, jonka olen merkinnyt Suomestakin: *Jakober Kusto* ja *Jakober Korke* v. 1373 (MK 147), josta tulee suomen *Juopperi*/*Juoperi* (< *Joper*), vrt. pn. *Juopperi* (Rovaniemi), *Juoperinkangas* (Kokkolan mlk.) sekä ruotsinkielisellä alueella lähellä Uttakaarlepyytä talonnimi *Juopers*. (Ruots. *Jåper*, vrt. THEODOR HJELMQVIST Förnamn och Familjenamn med sekundär användning, Lund 1903, s. 63).

JOHANNES on synnyttänyt kokonaisen nimiperheen, joka aikaisemmin on ollut Suomessakin paljon laajempi kuin nykyisin. Nimet voidaan jakaa kahteen pääryhmään sen mukaan, onko alkunimen ensimmäistä vai toista tavua painotettu.

I. J ó h a n n e s.

Tämä on meillä virallinen nimi ja sitä paitsi siitä on tullut ehkä *Hannus*-nimen analogian ansiosta Juhannus.

1. *Johan* (saks. *Johánn*) tavataan riimukirjoituksissa jo n. v. 1050 Ruotsissa. Se jakaantui pian kolmeen tyyppiin: a. *Jahan*, b. *Jovan* ja c. *Joan*.

a. *Jahan* on tavattu keskiajalla myös Suomesta: *Jahan Appijan* v. 1416 Sääksmäeltä (FMU 1486) sekä nykyaikana (Nortamo, Helmi-korist. kirjanmerkki s. 48). Siitä esiintyi jo aikaisin lyhennysmuoto *Jan* (holl. *Jaán*, vrt. ransk. *Jean*, Suomessa v. 1374 Lammilla, FMU 830), josta tulevat *Jani* ja *Jaani*, vrt. pn. *Janila* (Asikkala) ja *Jaani* (Padas-

joki). Ruotsissa syntyi arkimuoto *Janne* (Hjelmqvist, mts. 78), joka lainattiin sellaisenaan suomeen. Esiintyy ehkä v. 1374 Taivassalossa: *M. Jhanenesson* (FMU 832). Alasaksasta lainattiin diminutiivimuoto *Janika* (myöh. *Janeke* > *Jahnke*), josta *Janikka* (v. 1420 Siuntiossa, FMU 1624) ja *Janakka*, vrt. *Janakkala*.

b. *Jovan* on alkuna uudelle *Jogan*-nimelle, jonka ELOF HELLQUIST mainitsee esiintyneen 1200–1300 Itä-Göötanmaalla. Siitä kehittyi 1500-luvulla *Joga*, jonka HJELMQVISTkin mainitsee (s. 70). Variantin maantieteellinen levinneisyys todistane osaltaan, että suomen *Jukka* ja *Juko* on palautettava siihen. *Jukka* esiintyy jo 1500-luvulla Karjalassa (FORSMAN s. 81), *Juko* samoilla seuduilla 1600-luvulla. Forsmanin etymon »juko» (lat. *jugum*) ei ole vakuuttava. MÄGISTE mainitsee virosta, että *Jukku* tarkoittaa »väike Juhan». Renvallin sanakirjan »jukko» = »grumus l. caespes, tuber terrae» lienee yhtä vähän uskottava. *Jockas*). Itse päämuodosta *Jovan* (Suomessa esim. v. 1448 Vanajassa, FMU 2771) tulee *Juvo*, vrt. pn. *Juvola* (Lemi ja Enonkoski).

c. *Joan* esiintyy Suomessa mm. v. 1374 Lammilla (FMU 830).

Itse ryhmän päänimestä *Johanista* tulee suomen *Juhani*, josta taas vuorostaan ovat syntyneet nimet *Juha* ja *Juho*.

2. Toinen päätyyppi on *Juni*/*Jonis*. Siitä on Suomesta esimerkkejä 1400-luvulta: *Jonis Anundszon* (1400, Saltvik, MK 291), *Jonis Brunka* (1314, Pernaja, FMU 1420).

a. *Junis* muuntui Ruotsissa varianteiksi: *Juni*, *Junne* ja *Jusse*. *Junne* tavataan Suomessakin: v. 1390 (MK 269, Urjala), v. 1453 Maskussa (FMU 2917). Siitä tulee *Junni*, joka tavataan pn:ssä *Junnila* (Kitee). Sen toisintoja ovat *Junno* ja *Junna*, vrt. *Junna* (Kirvu), *Junnola* (Kesälahti sekä *Junnu*, *Juntu* (vrt. *Juntunen*, pn. *Juntula*, Taipalsaari), *Juntto* (vrt. pn. *Junttola*, Luumäki) ja *Juntti*, vrt. pn. *Junttila* (Mäntsälä, Elimäki, Kuopion mlk., Nivala), *Juntinvalkama* ja *Juntinkankaanalus* (V. NISSLÄ Vuoksen paikannimistö, Hki 1939, s. 309). Vrt. *Jonti Karlsson*, v. 1412 (MK 246).

Jusse esiintyy meillä ensi kerran v. 1390 Kustavissa: *Josse Skyttæ* (FMU 988) ja suomalaisessa *Jussi*-muodossa v. 1433 *Jussi Tantinän* (Tuulos, FMU 2066), *Jussi Saikon* v. 1445, Hollola (FMU 2629). Näitä ennen on kuitenkin jo puolen vuosisadan aikana ollut useita *Josseja* talonpoikaisniminä, joten *Jussi*-muoto palautuu aikaan ennen v. 1400.

b. *Jonis* kehittyi ruotsissa edelleen *Jönis* > *Jöns*, jota vastaa tanskan *Jens*. Kaikki nämä on tavattu Suomesta: *Jönis Rudi* (v. 1414, Pernaja FMU 1428), *Jöns Burre* (v. 1379, Kemiö, FMU 877), *Jens Kaerpe* (v. 1462, Kaarina MK 595). Näiden rinnalla tavattiin meillä haryinaisempi *Jons*: v. 1439 Kyrössä: *Joonss Messakyla*, *Pytkkanimi*, *Wayninj* ja *Ollaysinpoya* (MK 476). Vrt. holl. *Joss*.

Jöns-nimestä tehtiin *Jussen* malliin *Jösse*/*Jysse*: *Jöse Voijoppelast* (v. 1416, Sääksmäki, FMU 1486), *Jösse Luckar* (v. 1472, Raisio, MK 629), *Jysse Hannusson* (v. 1438, FMU 2248), *Jysse Laurista* (ibid.).

II. J o h á n n e s.

Muodot, joissa toista tavua on painotettu, ovat Ruotsiin tulleet Saksasta: *Hannus*, *Hanos*, *Hanis*, *Hanes*, *Hannes*, *Hans*.

Hannus tavataan Suomessa v. 1363 (MK 180). Siitä tulee *Hannu*. Hansin suomalaisia muotoja ovat *Hanni* (vrt. *Hannila*, *Hanni*, pn. Himangalla), *Hanno* (pn. *Hannola* Mäntyharjulla ja Säämingissä), *Hanttu* ja *Hannikka* (vrt. *Hannikainen*) sekä *Hannukka* (*Hannukkasaari*, Vuoksi, NISSILÄ mts. 297).

Nortamolla tavattava naisennimi *Sjaana* (Meripurakoj ja maamyyri, s. 52) tulee ranskasta (*Jeanne*); se on tavallinen myös Ruotsin rannikolla ja lienee merimiesten tuoma (vrt. HJELMQVIST mts. 122).

LAURENTIUS, Ruotsissa suosittu pyhimys, esiintyy riimukirjoituksissa muodossa *Lafrins/Lafrans* (vrt. engl. *Lawrence*). *Lafrintz* on merkitty Suomestakin: *Lafrintz Fres* (v. 1443, Kemi, FMU 2544). Tästä kehittyi Ruotsissa *Laurins* > *Lauris* > *Laris* > *Lares* > *Lars*, josta arkimuoto *Lasse*. Äännekehitys ja asiakirjat osoittavat, että *Lauri* on meillä vanhempi kuin *Lassi*. Edellinen: *Lauri Kulki*, v. 1329, Vanaja (MK 48), *Lauri Raadh* (ibid.), jälkimmäinen: *Muste Lasse*, v. 1416 (FMU 1483), *lassi fatisu* (Kalliala, v. 1517).

Laurin ohella meillä on ollut *Lauro*, vrt. *Laurosela* ja pn. *Lauroinen* (Alastaro), sekä *Laurikka*, vrt. *Laurikkala* (Ristiina, Pyhäjärvi Ol.). *Lafrintzista* tulee suoraan *Lauritsa*, vrt. *Lauritsala*.

MAGNUS ristimänimenä on syntynyt väärinkäsityksestä. Snorre Storlasson kertoo nimittäin »Heimskringlassa», että Norjan kuningas Maunu Hyvä oli sen saanut kasteessa Kaarle Suuren mukaan, kun luultiin hänen toisen nimensä olleen *Magnus*. Tämä ensimmäinen *Maunu* kuoli v. 1047. Sata vuotta myöhemmin hänen nimensä oli yleinen Ruotsin aateliston keskuudessa. Nimi on ilmeisesti silloin äännetty *magnus* (ei kuten nykyisin *maḡnus*), josta *maḡnus* > *Maunus*, jonka E. A. INGMAN mainitsee (Suomi 1844, s. 191) ja joka esiintyy talonnimenä Längelmäellä. Latalalaisessa asussaan *Maunu/Mauno* esiintyy meillä v. 1368: *Magnus Helgasson* (MK 205) sekä v. 1385 Paimiossa: *Biörn Magnusson* (MK 257), *Magnus Pederson* (ibid.). *Maunula*-nimisen talon olen merkinnyt Röntämäeltä v. 1477 (FMU 3678).

Ruotsissa esiintyy arkimuoto *Manne*, sekä *Måns*-nimestä *Monne*, joista edellinen ehkä kuitenkin palautuu *Manno*-nimeen (vrt. *man* = mies). Suomen *Manni* (vrt. *Mannila*, *Manninen*) ja *Monni* (vrt. pn. *Monnikkala* Viipurin mlk, *Monninmäki* Virtasalmella) eivät siten ehkä palaudukaan *Magnus*-nimeen. *Monni* puolestaan saattaa olla vanha suomalainen nimi (kala ym.).

Sensijaan vaikuttaa siltä kuin *Manna* ja *Mannu* olisivat *Maunun* arkimuotoja, vrt. v. 1439 *Mannanpoyka* MK 370), pn. *Mannunniemi* (Rovaniemi). Avoimeksi jää kysymys siitä, onko *Monto*-nimeä pidettävä *Måns*-nimen jatkona, vrt. pn. *Montola* (Halikko),

Monnonjärvi (Ylämaa), sn. *Montonen*. Pornaisten *Monsola* on siihen helpommin yhdistettävissä, samoin kissannimi *Mosse* (vrt. HJELM-QVIST mts. 180).

MARTINUS esiintyy ruotsissa arkimuotona *Marte*, josta tulee *Martti*.

Etymon siis tuskin on saksan *Martin*. *Marte* tavataan ensi kerran Suomessa v. 1374: *Marte Hatunen* (FMU 830, Lammi), *Martti* taas v. 1410: *Marti i Lemmo* (MK 240). Vrt. pn. *Martiini* (Pelkosen-niemi), joka lienee sukunimi, *Martikkala* (Nurmo, Kontiolahti, Juuka, Lapinlahti), sn. *Martikainen*.

MATHEUS tai *Mathias* on antanut ruotsin *Mats* -nimen, jonka arkimuoto

Matte puolestaan on suomen *Matin* alkumuoto. *Matte* esiintyy Suomessa v. 1374: *Matte Custisson* (FMU 830) v. 1377 Piikkiössä, *Matte Linumpae* (FMU 853) sekä *Matti* ensi kerran v. 1380: *Matti Jaerasta* (MK 173).

MIKAEL tavataan ruotsissa muodoissa *Mickil* ja *Mickel*, josta tulee suomen

Mikkeli (v. 1393 Röntämäellä, MALINIEMI Kulttuurihistoria I, s. 550. Lähde ilmeisesti MK, jossa on kaksi Röntämäellä päivättyä asiakirjaa. Niissä esiintyy *Mikael* -nimi 10 kertaa, mutta ei muodossa *Mikkeli*, vaan *Micael*, *Mychel*, *Mikyaell* jne.) *Mikael* esiintyy Suomessa jo aikaisemminkin, nim. v. 1362 Kokemäellä (MK 115). *Mikko* esiintyy jo v. 1374 Lammilla: *Miko af Hatilum*, *Miko af Sarokolum* (FMU 830). Ruotsalaisesta arkimuodosta *Mikke* tulee *Mikki*, vrt. pn. *Mikkilä* (Impilahti, Teuva). *Miikkali* ja *Miikkuli* ovat venäläistä perua, vrt. pn. *Miikkulaisi* (Inkeri), *Miikkuli* (Rautjärvi).

NICOLAUS esiintyy Suomessa ensi kerran v. 1303 (FMU 242). Sen yleisimmät ruotsalaiset muunnokset ovat *Klaus* > *Klas* ja *Niclis* > *Nicles*, *Niles* > *Nils*. *Niclis* tavataan Paattisilla v. 1363 (MK 181), *Niilis* v. 1425 Raisiossa (*Niilis Kurke*, FMU 1778), *Niiles* v. 1483 (*Niles metunen*, Kalliala).

Niclis-muodosta tuli Ruotsissa *Nicke* ja *Nils*-muodosta *Nisse*. Nämä on lainattu suomeen muodoissa *Nikki* ja *Nissi*, jotka tavataan: *Nichi in Kanggaentaka* v. 1329 Vanajassa (MK 47), *Nykki Vargh de Voypalav*. 1340 Sääksmäellä (MK 99), *Nisse Oialt* v. 1405 (MK 224). Vrt. pn. *Nikkilä*, *Nissilä*.

Nikin diminutiivina tavataan *Nikko/Niko* sekä *Niku*. *Nikon* olen merkinnyt v. 1446 Liedosta ja Maariasta (MK 418 ja 420). *Nikolan* on Rapola merkinnyt v. 1481 (i-loppuiset diftongit, s. 369). Vrt. *Nikula* (Kalajoki), *Niku* (Haapavesi), *Nikinmäki* (Rautavaara), *Nikinmaa* (Paavola).

Niiles on nykyisin harvinainen nimi, paitsi lappalaisilla; siitä tulee *Niilo*, jota ei liene tavattu keskiajalla. Vrt. pn. *Niilekselä* (Pulkkila), nyk. myös sukunimenä (mm. Turun yliopistossa v. 1950). Nykyisin on *Niilo*-nimen tavallisin arkimuoto *Nipa*, joka tavataan jo v. 1374 talonnimessä *Nipala* (Lammi, FMU 830). Tämä keskiaikainen nimi tuskin on yhdistettävä Niiloon, koska nimenmuodostustyyppi on paljon nuorempi, vaan lienee suomalainen, vrt. Lönnrot *nipastua* = 'bli snarstucken, harmsen, missnöjd'. Vuodelta

1455 on kolme muuta paikannimeä: *Nipalansaari* (Lammi, FMU 3001), *Nipalan hario*, *Nipala by*, kaikki samasta paikasta ja samaa taloa tarkoittavia.

OLAVUS esiintyy varhain Ruotsissa muodossa *Olle*, joka tavataan Suomessa v. 1329: *Olle Före* (Kemiö, MK 31). Ensimmäinen *Olli* esiintyy Paimiossa v. 1346: *Ollj Pursi* (MK 73). Sen variantti *Olla* esiintyy v. 1340: *Olla Dysa de Voypala* (MK 61). Ollista on myös ollut arkimuoto *Ollikka*, vrt. pn. *Ollikkala* (Pyhäjärvi Ol.), sn. *Ollikainen*. *Olavi* esiintyy keskiajalla patronymisena sukunimenä (latinan genetiivi), esim. *Martinus Olavi* (MK 572). Nykyinen ristimänimi tuskin juontuu tästä, vaan on ehkä palautettava norjalaiseen *Olaf*-nimeen.

PAULUS esiintyy meillä aluksi ruotsalaisissa toisoinnoissa *Paval* ja *Pavel*/*Påvel*: *Paval Olkonen* (FMU 830, v. 1374, Lammi), *Pauel de Tenala* (MK 97, v. 1340, Tenhola). Edellisestä tulee *Paavali* ja siitä *Paavo*: v. 1340 *Pauo de Vedentaka* (MK 99, Sääksmäki, Paavi Benedictus XII:n kirjeestä), v. 1374 *Pawoy* (FMU 830, Lammi). Nimestä tavattiin myös muoto *Paavi*, vrt. *Paavilainen* ja pn. *Paavila* (Köyliö, Juva).

PETRUS esiintyy riimukirjoituksissa muodoissa *paetaer* ja *paetar*, jossa on lat. *-arius*-johdin. Edellisestä tulee *Petteri*, jälkimmäisestä *Pietari*: v. 1454 *Petari Nwya* (Raisio, FMU 2946), *Petar Papunen* (v. 1456, FMU 3005).

Ruotsissa syntyi lyhennysmuoto *Pet*, josta suomen *Pieti*. Tämä tavataan jo v. 1374 Lammilla (FMU 830), vrt. *Mwstapeti*, tunnettu rikollinen (FMU 3186, v. 1462, Pälkäne), *Tili Peti* (FMU 3437, v. 1470, Janakkala). Vrt. *Pietilä*, *Pietula*, *Pietola*, *Pietala*, *Pietinen* (Korpilahti), *Pettilä* (Ristiina), *Piettinen* (Vehmaa), *Piekkälä* (< *Pietikkälä*?, Kiuruvesi).

Ruotsalaisesta arkimuodosta *Pelle* tulee suomen *Pelli*: *Pelle Hirit* (MK 296, v. 1402, Mynämäki), *Pelle Magnusson* (FMU 1213, v. 1405, Janakkala), vrt. *Pellinen*, pn. *Pellikkala* (Kesälahti).

Luumäen *Pätärilä* lienee *Peter*-nimen jatkoa.

Petri esiintyy pn:ssä *Petrilä* (Tohmaj.) ja ? pn:ssä *Pöyriälä* (Huitinen). Suomalainen *Pekka*-nimi saattaa sekin palautua *Peteriin*. *Pekkoa* tavataan 1400-luvulla: *Peckoi* (Asikkala, v. 1474, RAPOLA i-loppuiset diftongit, s. 367), *Peko* (ibid.) *pekoyla* (v. 1507, A. KAN-NISTO Urjala, Kylmäkoski, Akaa, s. 51).

FILIPPOS esiintyy riimukirjoituksissa muodossa *Filip* (F. Hallstensson, kuoli v. 118, Grape, mts. 81), sittemmin yleisesti muodossa *Philpus*, josta tulee suomen *Vilppu* (*Filppu*, sekä ristimä- että sukunimi, vrt. *Vilppula*). *Philpus* esiintyy Suomessa 1400-luvun loppupuolella: *Philpus* (MK, s. 480, v. 1464, Turku), (MK, s. 520, v. 1477, Huitinen), (MK, s. 530, v. 1477, Ala-Satakunta). Nykyisin yhdistetään harvinaisen *Lippo* Filippokseen, mutta se lienee vanha suomalainen nimi. *Hilippa* on nimen karjalainen muoto. Vrt. myös pn. *Pilpankangas* (Pyhäntä).

SIMON esiintyy Suomessa ensi kerran v. 1330 Perniössä: *Symon de*

Ylyskölum (MK 55), sitten *Symon Bryti* (FMU 830, v. 1374 Lammi) ja muodossa *Simoy* v. 1439 Kyrössä (MK 476). Tällöin oli siis jo muodostunut nykyinen *Simo*, ehkä analogisena nominatiivina, joka liittyi valtavaan *oi*-diminutiiviryhmään. Talonnimi *Simola* esiintyy Euran kirkonkirjoissa 1600-luvulla (OJANSUU LSÄH, s. 222). Nimi on esiintynyt myös muodossa *Simuna* (SETÄLÄ Koill.-Satak., s. 79) ja tavataan Kantelettaressa (II, 30) muodossa *Simana*. *Simuna* esiintyy pn. Laihialla ja Laukaassa. Vrt. pn. *Simumka* (Lohtaja).

STEPHANUS tuli Ruotsiin vasta 1200-luvun lopulla Saksasta muodossa *Stefan*.

Sen rinnalle kehittyi pian *Staffan*, josta suomen *Tahvana* ja *Tahvo* ovat kehittyneet. *Stefan* ja *Staffan* tavataan ensi kerran Suomessa v. 1373 (MK 231 ja 223) sekä jonkun kerran 1400-luvulla. Suomalaiset muodot *Tapani* ja *Teppo* panevat otaksumaan, että ruotsissa on ainakin murteittain ollut rinnakkaismuodot **Stapan* ja **Stepan* (siinä tapauksessa lainaa alasaksasta, jossa ne olisivat hyperalaksalaisia muotoja, koska siellä määrätapauksissa yläsaksan *f*:ää vastaa *p*, esim. *Dorf* ~ *Dorp*). *Teppo* muuten näyttää muodostuneen diminutiiviksi muodosta *Teppana* (sen mainitsee PAJARI Vir. 1924, s. 147), vrt. pn. *Teppanala* (Polvijärvi). *Teppoa* on selitetty myös suomalaiseksi nimeksi (FORSMAN s. 79 olettaa sen olleen »tiejumala», koska se on tavallinen hevosen nimi, vrt. Lönnrot »teppo» = heinäsiirikka, LAUROSELA (EP II, 59) »hyvänmakuinen keitto» Tyrväässä). *Teppana*-muodon itäinen sijainti kyllä antaa aihetta olettaa, että se on venäläinen laina (< *Stepan*), jolloin äänneasu ilman muuta selittyisi. Siinä tapauksessa *Teppo* todella olisi suomalainen nimi, sillä sen läntinen leviäminen (pohjalainen sukunimi) ei rohkaise oletamaan sitä *Teppana*-muodon jatkajaksi, jonka rinnalla muuten idässä tavataan sukunimi *Tapana*.

Suomalaisen *Tauno*-nimen etymologia aiheuttaa vaikeuksia. On mahdollista, että se olisi syntynyt *Mauno*-nimen vaikutuksen alaisena *Danielista*, joka vuorostaan on sekaantunut tanskalaiseen *Dan*-nimeen (vrt. *Dan* = tanskalainen, *Halfdan* = puoli-tanskalainen), josta tulee *Tani* ja *Tanu*. *Mauno* × *Tanu* olisi siis antanut *Tauno*. Luultavaa kuitenkin on, että *Tauno* periytyy *Staffan*-nimestä, joka oli Suomessa melko tavallinen. Substituioimista *ff* > *u* vastaan puhuu kuitenkin se seikka, että *Staffanista* tehtiin *Tahvana*.

Stefanukseen on myös yhdistettävä *Teuvo* sekä *Tauvo*, joka elää yhä paikannimissä *Tauvola* (Halikko) ja *Tauvonsaari* (Siikajoki).

THOMAS esiintyy Suomessa 1400-luvun molemmin puolin muodoissa *Thomas*, *Thomos* ja *Tuomoiij*, joista viimeksimainittu on vanhin: *Tuomoiij* (FMU 830, v. 1374, Lammi), *Thomas* (v. 1395, Tenhola), *Thomas Ardhekainen* (FMU 2947, v. 1454, Maaria), *Tomos* (v. 1409, Inkoo, FREUDENTHAL), *Tomahan Niemj* (Sääminki, Puumala, 1500-luvulla, OJANSUU Suomi IV, 14, s. 39). *Thomos* ilmeisesti tarkoittaa *Tuomoa* tai *Tommoa*, vrt. pn. *Tommola* (Lammi),

Tommonmäki (Kiuruvesi ja Pielavesi). *Simon-Tommon* valkama (V. NISSLÄ Vuoksen paikannimistö, Hki 1939, s. 306).

TOBIAS oli keskiajalla harvinainen Suomessa. Se esiintyi v. 1303 muodossa *Tobbe* (*Tobbe de Tinka*, FMU 242), josta tulee *Topi*. Tätä käytetään nykyisin paljon *Toivon* arkimuotona.

ZACHARIAS esiintyy Ruotsissa arkimuodossa *Sacke*, josta on tullut meillä harvinainen *Sakki* (vrt. S. LATVALA Suomi III, 12, s. 75 Noormarkusta), kun taas *Sakari* on kirjallisempi. Sen variantteina esiintyvät *Sakeri* (johtimen vaihdos) ja *Saku* sekä *Sake*.

ILMARI LAHTI